

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Інститут математики, економіки та механіки

Факультет психології та соціальної

Кафедра диференціальної та спеціальної психології

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавр

на тему: «Психологічні особливості ставлення до грошей»

Виконала: студентка денної форми навчання

напряму підготовки 6.030102 Психологія

Афанасієва Світлана Сергіївна

Керівник д.психол.н., доц. Кононенко О.І.

Рецензент к.психол.н., доц. Крюкова М.А.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ __ від _____ р.

Завідувач кафедри

_____ Родіна Н.В.

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол №__ від _____ р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою
ECTS, бали)

Голова ЕК _____ Родіна Н.В.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО ГРОШЕЙ ЯК ПРОБЛЕМА В ПСИХОЛОГІЇ	6
1.1. Проблема ставлення до грошей в психологічній науці.....	6
1.2. Ставлення до грошей різних типів особистості.....	10
1.3. Фактори, що впливають на ставлення до грошей.....	15
1.4. Вплив грошей на формування життєвих цінностей та світогляду.....	20
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАВЛЕННЯ ДО ГРОШЕЙ	24
2.1. Програма та організація дослідження.....	24
2.2. Методи та методики емпіричного дослідження	25
2.3. Результати дослідження психологічних особливостей ставлення до грошей.....	37
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	49
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Актуальність. Постійні зміни, що відбуваються в суспільному житті та економіці країни, висувають нові вимоги до високої економічної ефективності громадян, тому постає гостра потреба враховувати соціально-психологічний феномен ставлення людини до грошей, оскільки це ставлення багато в чому визначає особливості економічної свідомості та економічного самовизначення індивіда, а також його економічну активність. Те, які він буде обирати шляхи по заробітку, примноженню та витрати свого грошового статку, в свою чергу впливають не загальне економічне становище у країні.

Експериментально-психологічні дослідження феномену грошей поки нечисленні. Застосовуючи спеціальні вимірювальні методи, вчені виявили багатозначність ставлення до грошей: гроші – це міра щастя та благополуччя, оцінка успішності діяльності людини; це одночасно й соціально прийнятний атрибут буття, і об'єкт презирства, навіть моральне зло; гроші виступають як спосіб забезпечення комфорту й, нарешті, гроші – це консервативна комерційна цінність.

Відносно систематичні експериментальні дослідження, що дозволяють судити про змістовні й структурні характеристики ставлення до грошей, а також факторах, що впливають на нього, були стимульовані створенням К. Ямаучі й Д. Темплером у 1982 р. психометричної шкали ставлення до грошей (Money Attitude Scale), а потім її популяризацією виконаними в 1984 р. у Великобританії дослідженнями А. Фенема. Підтвердилася багатозначність поняття грошей, були виділені фактори ставлення до грошей – Money Attitude (MA), грошові атитюди; термін "атитюд", або "соціальна установка", використовується для позначення суб'єктивних орієнтацій індивідів як членів групи або суспільства на ті або інші цінності.

Проаналізовано поняття ставлення до грошей в українських та зарубіжних дослідженнях. Виявлено, що дослідники різних країн вкладають

різний зміст в це поняття. Ставлення до грошей розглядають, з одного боку, як соціальну установку, а, з іншого боку, як елемент системи ставлення особистості до навколишньої дійсності.

За останнє десятиліття в Україні також з'явилися праці у галузі психології грошей, в яких гроші здебільшого досліджуються в контексті економічної соціалізації особистості (Г. Авер'янова [1], В. Москаленко [1;8], І. Зубіашвілі [5]) та вивчення механізмів фінансової поведінки (В. М'яленко [9]).

Мета дослідження: теоретичне та емпіричне дослідження особливостей психологічного ставлення до грошей у осіб періоду ранньої молодості.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми психологічного ставлення до грошей як економіко–психологічного феномену;
2. Підібрати комплекс методик адекватних цілям дослідження;
3. Визначити чинники, що впливають на формування ставлення до грошей у сучасної молоді;
4. Виявити відмінності в ставленні до грошей у осіб періоду ранньої молодості.

Об'єкт дослідження: відмінності в ставленні до грошей.

Предмет дослідження: гендерні, ціннісні та акцентуаційні відмінності у ставленні до грошей у осіб періоду ранньої молодості.

З метою вирішення поставлених дослідницьких завдань у роботі була використана низка **методів:** метод теоретичного аналізу та узагальнення наукових літературних джерел за досліджуваною проблематикою; метод психолого–діагностичного дослідження; метод математичної статистики (порівняльний аналіз отриманих результатів), кількісний та якісний аналіз.

У ході емпіричного дослідження використовувалась батарея таких психодіагностичних **методик:** тест - опитувальник «Акцентуації характеру і темпераменту особистості» Г. Шмішека, К. Леонгарда; опитувальник для

вивчення ставлення молоді до грошей А. Фернама (Фернам А., Аргайл М., 2005), адаптованого Семеновим М.Ю; тест «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнова.

База дослідження – ОНУ ім. І.І. Мечникова. До загальної вибірки увійшли 40 осіб, серед яких 15 представників чоловічої статті та 25 жіночої, віком від 19 до 22 років.

Структура роботи:

ВИСНОВКИ

1. В останні роки Україна бере активну участь у дослідженнях в галузі економічної психології. Проте теоретично структурованої та практично обґрунтованої теорії в руслі психології грошей немає.

Важливим поняттям в економічній психології є ставлення до грошей. Проте, розуміння змісту цього феномену неоднозначне. В результаті короткого огляду та теоретичного аналізу психологічної літератури, трактування змісту поняття ставлення до грошей можна умовно розділити на два напрямки:

I. Ставлення до грошей як компонент цілісної системи ставлення особистості до навколишньої дійсності, яке виявляється в суб'єктивному, усвідомленому, оцінковому уявленні про гроші, яке формується в результаті особистого досвіду. Теоретичною основою є концепція ставлення особистості В.М. Мясичева.

II. Ставлення до грошей як грошова установка (Money Attitude), тобто позитивна чи негативна оцінкова реакція на гроші, яка може виявлятися у формі переконань, почуттів чи готовності до дії (А. Фарнем, Т. Танг, І. Зубіашвілі та ін..).

Отже, проблема полягає в тому, який зміст вкладати в поняття ставлення до грошей, і відповідно, яким чином його досліджувати в Україні.

2. З метою вирішення поставлених дослідницьких завдань у роботі була використана низка методів: метод теоретичного аналізу та узагальнення наукових літературних джерел за досліджуваною проблематикою; метод психолого–діагностичного дослідження; метод математичної статистики, кількісний та якісний аналіз. При проведенні емпіричного дослідження був підібраний та використаний такий комплекс психодіагностичних методик:

тест - опитувальник «Акцентуації характеру і темпераменту особистості» Г. Шмішека, К. Леонгарда; опитувальник для вивчення ставлення молоді до грошей А. Фернама (Фернам А., Аргайл М., 2005), адаптованого Семеновим М.Ю; тест «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнова.

3. Основними факторами, що впливають на формування ставлення до грошей у сучасної молоді: особистісні якості індивіда, ціннісні орієнтації, соціально-демографічні, соціально-економічні, економічні, соціокультурні фактори, а також ставлення особистості до інших людей та до матеріальних цінностей, ставлення індивіда до часу і до грошей, групова економічна свідомість тощо.

Також до факторів, що впливають на "грошову" поведінку, відносять стать, вік, соціальне оточення, економічне становище, особистісні особливості й ін.

4. У результаті емпіричного дослідження відмінностей в ставленні до грошей у осіб періоду ранньої молодості зроблено такі висновки. Статистично значущих відмінностей між хлопцями та дівчатами не виявлено ні за одним з показників, що досліджувалися.

В результаті дослідження ставлення молоді до грошей, було виділено п'ять монетарних типів, більш вираженими з яких є два протилежні монетарні типи: грошова заклопотаність (43%) та грошова розслабленість (34%). Тобто всі піддослідні юнаки та дівчата майже рівнозначно розподіляються на тих, хто приділяє підвищену увагу до грошей та до всіх тем, що пов'язані з грошима; та тих, хто практично не приділяє уваги грошам та всім питанням, що пов'язані з грошима, аж до витіснення цієї теми.

Це може пояснюватися і тим, до яких типів акцентуацій належать піддослідні, так і тим, якими є їх основні цінності, що вони отримали під час становлення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова С.Б. Деньги как социальная ценность: поколенческий срез проблемы / С.Б. Абрамова // Социологические исследования. — 2000. — № 7. — С. 37–41.
2. Авер'янова Г., Москаленко В. Особливості економічної соціалізації молоді в умовах трансформації українського суспільства / / Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні. - К.: Укр. центр політичного менеджменту, 2003. - С. 296-318.
3. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Альбуханова-Славская К.А.- М.: Мысль, 1991.-240 с.
4. Альманах психологических тестов/ Иод ред. С. А. Римский, Р. Р. Римский.- М.: КСН, 1995.- 400 с.
5. Андреева Г.М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений/ Андреева Г.М.- М.: Аспект Пресс, 1998.-492 с.
6. Андреева И.В. Экономическая психология / под. ред. И.В. Андреевой. — СПб. : Питер, 2000. — 512 с.
7. Белицкая Г.Э. Особенности отношения к деньгам: деньги как предмет личностного осмысления // Ежегодник Российского психологического общества. - СПб., 2003. Т. 1. - С. 120-125.
8. Божович Л.И. Социальная ситуация и движущие силы развития ребенка/ Божович Л.И.// Психология личности в трудах отечественных психологов /Сост. и общ. Ред. Л. В. Куликова.- СПб.: Питер, 2001.- 480 е.- С. 160-166.
9. Бубнова С.С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система/ Бубнова С.С.// Психологический журнал.- 1999.- Т. 20, № 5. с. 38-44.

10. Буренина С.Ю. Влияние денег на процессы социализации современных подростков. Автореф. дне. . канд. пед. наук.- СПб, 2000.- 24 с.
11. Васильчук Ю.А. Социальные функции денег/ Васильчук Ю.А// Мировая экономика и международные отношения.- 1995.- № 2.- С. 5-22.
12. Верховин В.И. Структура и функции монетарного поведения/ Верховин В.И.// Социологические исследования.- 1993.- № 10.- С. 67-73.
13. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента/ Готтсданкер Р. - М.: Изд-во МГУ. 1982.-486 с.
14. Давыдова Н.М. Депривационный подход в оценках бедности/ Давыдова Н.М.// Социологические исследования. 2003.- № 6.- С. 88-96.
15. Дейнека О.С. Динамика макроэкономических компонентов образа денег в обыденном сознании/ Дейнека О.С.// Психологический журнал.- 2002.- Т. 23.-№ 2.- С. 36-46.
16. Дейнека О. С. Экономическая психология: учеб. пособие / О.С. Дейнека. — СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2000. — 160 с.
17. Диттмар Х. Экономические представления подростков/ Диттмар Х.// Иностранная психология.- 1997.- № 9.- С. 25-36.
18. Донченко Е.А. Формирование разумных потребностей личности / Е.А. Донченко, Л.В. Сохань, В.А. Тихонович. — К. : Политиздат Украины, 1984. — 223 с.
19. Журавлев А.Л. Экономическое самоопределение: Теория и эмпирические исследования / А.Л. Журавлев, А.Б. Купрейченко. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. — 480 с.
20. Зубіашвілі І. Ставлення до грошей як фактор економічної соціалізації// Соціальна психологія. 2008. № 5 (31). С. 109-123.
21. Леонтьев, Д.А. Методика изучения ценностных ориентации/ Леонтьев Д.А.- М: "Смысл". 1992.- 17 с.

22. Ложкін Г. Особливості та структура економічної свідомості суб'єктів соціального простору / Г. Ложкін, В. Спасенников, В. Комаровська // Соціальна психологія. — 2004. — № 1. — С. 8–16.

23. Маслоу, А. Мотивация и личность/ Маслоу А.- СПб.: Евразия, 1999.- 412с.

24. Митина, О.В. Факторный анализ для психологов/ Митина О.В., Михайловская М.Б.- М.: Учебно-методический коллектор "Психология", 2001. - 169 с.

25. Москаленко В. Сучасні напрямки досліджень в економічній психології// Соціальна психологія. 2004. № 3(5). - С. 3-21.

26. Мясенко В.В. Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.05/ Інститут соціальної та політичної психології АПН України. - Київ, 2008. - 20 с.

27. Нестик Т.А. Современные подходы к этическим проблемам в бизнесе / Т.А. Нестик // Этические принципы ведения дел в России. — М., 1999. — С. 160–186.

28. Позняков В.П. Экономическая психология как отрасль психологической науки / В.П. Позняков // Проблемы экономической психологии. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. — Т. 1. — С. 27–57.

29. Резвова И.Е. Экономическая психология: установки по отношению к деньгам // Ежегодник Российского психологического общества: Материалы 3-го Всероссийского съезда психологов 25-28 июня 2003 года: В 8 т. - СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. Т. 5. С. 99-103.

30. Семенов М.Ю. Методологический подход к изучению понятия «деньги» в структуре ценностей человека / М.Ю. Семенов // Материалы науч.-практ. конф. «Современное общество», 29–30 октября 1999 г., посвященной 25-летию Омского гос. ун-та. — Омск : ОмГУ, 1999. — С. 244.

31. Семенов М.Ю. Возрастная динамика материальной удовлетворенности у мужчин и женщин // гендерные исследования и гендерное образование в высшей школе: Материалы международной научной конференции, Иваново, 25-26 июня 2002 г.: В 2 ч. Ч. II. История, социология, язык, культура. - Иваново: Иван. гос. ун-т, 2002. С. 126-132.

32. Семенов М.Ю. Особенности отношения к деньгам у самореализующихся людей // Управление системой социальных ценностей личности и общества в мире изменений (краткосрочные и долговременные горизонты): Материалы Международного психологического конгресса. Кострома, 23-24 октября 2003 г., Т.2. -М., 2003. - С. 115-117.

33. Семенов М.Ю. Особенности отношения к деньгам людей с разным уровнем личностной зрелости: Дис. канд. психол. наук. - Ярославль, 2004.

34. Сидоренко. Е.В. Методы математической обработки в психологии/ Сидоренко Е.В.- СПб.: Социально-психологический Центр, 1996.- 350 с.

35. Словник-довідник по психологічній діагностиці / Под ред. Бурлачука Л. Ф., Морозова С.М. - Київ, Наукова думка, 1989.- 200 с.

36. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Смит А,- М.: Наука, 1962.-572 с.

37. Спасенников В.В. Экономическая психология как научная дисциплина, специализация студентов и область практической деятельности / В.В. Спасенников // Региональная экономика, наука и инновации. — Калуга : Эйдос, 1997. — С. 370–374. 12. Шептун А.А. Философия денег / А.А. Шептун // Вопросы философии. — 1999. — № 7. — С. 180–183.

38. Фенько А.Б. Проблема денег в зарубежных психологических исследованиях// Психологический журнал, 2000. No 1. С. 50-62.

39. Furnham A., Argyle M. The psychology of money. New York: Routledge, 1998. 324 p.

40. Furnham. A. Your Money or Your Life: Behavioral and Emotional Predictors of Money Pathology / Furnham A., Okamura R. // Human Relations.- 1999,- Vol. 52.-No.9.- P. 1157-1177.

41. Tang T. The meaning of money revisited // J. of Organizational Behavior, 1992. No 13. P. 197-202.